

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA
AZ ENSZ NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNYE

Az alapvető jogok biztosának

JELENTÉSE

az AJB-1572/2021. számú ügyben
(Előzmény ügy: AJB-5979/2020)

Előadó: dr. Kozicz Ágnes, dr. Bene Beáta

Érintett szervek: Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság

2021.

**Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB 1572/2021. számú ügyben**

1. Az eljárás megindítása, előzmények

Beadványozó édesanya 16 éves középsúlyos értelmi fogyatékos, autista gyermeke szociális intézményi ellátásával kapcsolatban fordult Hivatalomhoz, sérelmezve a gyermeke szükségleteihez igazodó és megfelelő ellátási feltételek hiányát.

Tekintettel arra, hogy a feladat- és hatáskörömet szabályozó 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 1. § (3) bekezdése értelmében az alapvető jogok biztosja tevékenysége során – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít a 2007. évi XCII. törvénnyel kihirdetett, a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény végrehajtásának segítésére, védelmére és ellenőrzésére, a panaszbeadvány nyomán az Ajbt. 20. § (1) bekezdése alapján vizsgálatot indítottam.

A vizsgálat eredményes befejezése érdekében az Ajbt. 21. § (1) bekezdése alapján tájékoztatást kértem az Intézmény fenntartójától, a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóságtól (a továbbiakban: SZGYF), valamint az Szociális Ügyekért Felelős Államtitkárságtól.

2. Érintett alkotmányos jogok és alapelvek

- *A nemzetközi jogi kötelezettségek és a belső jog összhangja* [Alaptörvény Q) cikk (2)-(3) bekezdés „Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítja a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját. Magyarország elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait. A nemzetközi jog más forrásai jogszabályban történő kihirdetésükkel válnak a magyar jogrendszer részévé.”];
- *Az emberi méltósághoz való jog* [Alaptörvény II. cikk] „Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.”];
- *Az oktatáshoz való jog* [Alaptörvény XI. cikk bekezdés]; „Minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez. Magyarország ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes, mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja.”
- *Az egyenlő bánásmód követelménye és az esélyegyenlőség előmozdításának elve* [Alaptörvény XV. cikk (1)-(2)-(5) bekezdés „A törvény előtt mindenki egyenlő. Minden ember jogképes. Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékossg, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja.”
- *A fogyatékossgal élő személyek kiemelt védelme* [Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdés] „Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.”
- *A tisztességes eljáráshoz való jog* [Alaptörvény XIV. cikk (1) bekezdés]; „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy ügyeit a hatóságok részrehajlás nélkül, tisztességes módon és ésszerű határidőn belül intézzék.”

- *A jogorvoslathoz való jog* [Alaptörvény XXVIII. cikk (7) bekezdés]. „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogorvoslattal éljen az olyan bírósági, hatósági és más közigazgatási döntés ellen, amely a jogát vagy jogos érdekét sérti.”

3. Alkalmazott jogszabályok

- A fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ Egyezmény (Magyarországon kihirdette a 2007. évi XCII. törvény; a továbbiakban: CRPD vagy Egyezmény)
- A szerződések jogáról szóló Bécsi szerződés (Magyarországon kihirdette a 1987. évi 12. törvényerejű rendelet)
- A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény (a továbbiakban: Fot.)
- A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény (a továbbiakban: Szocvtv.)
- A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény (a továbbiakban Nkt.);
- A személyes gondoskodást nyújtó szociális ellátások igénybevételéről szóló 9/1999. (XI. 24.) SzCsM (a továbbiakban: SzCsM rendelet)
- A személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmények szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 1/2000. (I. 7.) SzCsM rendelet (a továbbiakban: Szakmai rendelet)
- A nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet (a továbbiakban: EMMI rendelet)
- Az Országos Fogyatékossgügyi Programról (2015-2025.) szóló 15/2015. (IV. 7.) OGY határozat (a továbbiakban: OFP)
- Az Országos Fogyatékossgügyi Program végrehajtásának 2022. évig tartó Intézkedési Tervéről 1187/2020. (IV. 28.) Korm. határozat (a továbbiakban: Intézkedési Terv)
- A fogyatékossgal élő személyek számára ápolást-gondozást nyújtó szociális intézményi férőhelyek kiváltásáról szóló 2019-2036. évekre vonatkozó hosszú távú koncepcióról szóló 1295/2019. (V. 27.) Korm. határozat (a továbbiakban: Kiváltási Koncepció)

4. A megállapított tényállás

4.1. A panaszbeadvány

A beadvány szerint panaszos *16 éves gyermeke közép súlyos értelmi fogyatékos, autista, 6 éves kora óta pszichiátriai gondozott.*¹ A gyermek a Komárom-Esztergom Megyei Pedagógiai Szakszolgálat szakértői bizottságának 2016. november 28-án kelt véleményében kijelölt gyöngyösi Ferences Rendi Autista Segítő Központ Általános Iskola tanulója, illetve a Központ szociális gondozóházának lakója volt a 2019/2020. tanév végéig, 2020. június 15-ig.

Tekintettel arra, hogy a 2019/2020. tanév végével a szociális gondozóházi ellátás megszűnése is várható volt, panaszos az elmúlt években számos (kb. 18) bentlakásos intézményt megkeresett – telefonon, e-mailben, postai úton – segítségüket kérve fia megfelelő

¹ A gyermek beszédképtelen, közép súlyos értelmi fogyatékos (F71) autista (F8400), más társult mentális zavarokkal – nem osztályozott mentális retardáció markáns viselkedésromlással (F7910), hipománia (F3000), kompulzív cselekedetek rögeszmés rítusokkal (F4210), egyéb gyógyszer indukálta másodlagos parkinsonismus (G2110); auto- és heteroagressziója alkalmaként fordul elő

lakóotthoni ellátásával kapcsolatban. Az SZGYF főigazgatójának címzett levele kapcsán az SZGYF főigazgatója 2020. január 30-án kelt levelében tájékoztatta a hozzám fordulót az SZGYF fenntartásában lévő azon szakosított szociális intézmények elérhetőségeiről, amelyek fogadnak fogyatékos autista személyeket. A tájékoztató levél alapján az édesanya írásbeli kérelemmel fordult az országos ellátási területű Fejér Megyei Integrált Szociális Intézmény Csókakői Ápoló Gondozó célú lakóotthonához, választ azonban kérelmére nem kapott.

Beadványában panaszos megírta, hogy valamennyi megkeresett intézmény elutasította gyermeke felvételét, különböző okokra hivatkozással – pl. férőhely, a gyermek állapotának megfelelő körülmények, tárgyi és személyi feltételek, illetékesség hiánya, a gyermek életkora, több éves várólisták.

Az édesanya nyomatékosan hangsúlyozta és részletezte, hogy nehéz helyzetüket az okozza, hogy a fia 24 órás felügyeletet igényel, azonban a szülőknek dolgoznia kell, hogy gyermekeikről gondoskodhassanak. Mindezek miatt Fia családi körülmények közötti nevelése rendkívül megterhelő számukra lelkileg és anyagilag egyaránt – az intézményi térítési díj 140.000 Ft havonta, a gyöngyösi utazásoknak 80-90.000 Ft/hó az üzemanyagköltsége; emellett hiteltartozásuk havi törlesztő részlete meghaladja a 100.000 Ft-ot, és vannak egyéb kiadásai is. Fia viselkedése miatt testvéreit (18 éves down szindrómás nővére, 13 éves húga) veszélyeztetve érzi. Mindezekre tekintettel az édesanya az illetékes gyámhatósághoz fordult, kérelmezve fia védelembe vételét, amelyet a gyámhatóság egyrészt a gyermekvédelmi szakszolgálat munkatársainak állásfoglalására hivatkozással, másrészt pedig saját vizsgálati tapasztalatai alapján utasított el. A gyermekvédelmi szakszolgálat munkatársai véleménye szerint a család problémájára nem a gyermek szakellátásba való bekerülése, hanem a szükségleteihez igazodó bentlakásos intézményi elhelyezés lenne a megoldás. A gyámhatóság az eljárása során megállapította, hogy a nevelésbe vétel elrendelésének feltételei nem állnak fenn, a gyermeknek nem érdeke a nevelésbe vétel. *A gyermek fejlődését családi környezete nem veszélyezteti, a szülő ugyanis erején felül gondoskodik a gyermekéről, nem állapítható meg, hogy a gyermek megfelelő gondozása a családján belül nem biztosítható.* A szülő keresi a gyermeke számára megfelelő, bentlakásos intézményt. A gyermek szülei élnek, a szülői felügyeletet gyakorló szülője van.

A fiú elhelyezésének megoldásával kapcsolatban az Emberi Erőforrások Minisztériuma Szociális Ügyekért Felelős Államtitkársága (a továbbiakban: Államtitkárság) is közreműködött – a nappali ellátás és a támogató szolgálat igénybevételét javasolták az intézményi elhelyezés 2021. tavaszi megszervezéséig. Felvették a kapcsolatot a Magyar Vöröskereszt Segítő Kezek Szociális Intézményével a gyermek nappali ellátásnak megszervezése érdekében. *A próbanapot követően arról tájékoztatták panaszost, hogy a várólista 94. helyén vették nyilvántartásba a nappali ellátás iránti kérelmüket.* Az Államtitkárság tájékoztatta a beadványozót ugyanezen szervezet támogató szolgálatáról is, amely a gyermek nappali ellátásba való elszállításában nyújtott volna segítséget, de a szülők munkaidő beosztásával nem volt összeegyeztethető a támogató szolgálat menetrendje és a nappali ellátás 9-13 óráig tartó működési rendje.

Úgy tűnt, hogy a fiút felveszik a Zala Megyei Szivárvány Egyesített Szociális Intézmény Csillagfény Lakóotthona Magyarszerdahelyi lakóotthonába, azonban a 2020. novemberi előgondozást követően 2021. januárban az intézményvezető több éves várakozási időről tájékoztatta panaszost.

Időközben a gyermek elhelyezése és nappali felügyelete továbbra sem volt biztosított. Hosszas utánajárás és körültekintő szervezést követően 2020. szeptember 25-én költözhetett be panaszos gyermeke a Baranya Megyei Bóly – Göröcsöny Egyesített Szociális Intézmény Platanliget Otthon, Fogyatékos Személyek Otthonába Bóly településen. Az elhelyezés feltétele volt, hogy a gyermek Baranya megyei lakcímmel rendelkezzen, a tankötelezettségét meghosszabbítsák, és fejlesztő nevelés-oktatásban részesüljön. A Baranya Megyei Pedagógiai Szakszolgálat Megyei Szakértői Bizottsága a 2020. szeptember 8-án kiállított véleményében

javasolta egyéni fejlesztés keretében a heti 5 óra fejlesztő nevelés-oktatást a fiú részére, az ellátási intézményként megjelölve a Meixner Ildikó EGYMI Bólyi Telephelyét. A fiú tankötelezettségének meghosszabbításáról a Meixner Ildikó EGYMI igazgatója határozott 2020. szeptember 8-án kelt határozatában.

A Mohácsi Meixner EGYMI Bólyi Tagintézményének vezetője 2021. április 19-én elektronikus levélben kereste meg panaszost fia tankötelezettségének meghosszabbítása kapcsán, és ezzel egyidőben telefonon arról tájékoztatta, hogy jobb lenne, ha nem kérné a tankötelezettség meghosszabbítását. Úgy látja, hogy a fiút a járványhelyzet miatt bevezetett tantermen kívüli digitális tanrend összezavarta, az autista gyermeknek állandóságra van szüksége, és jobbnak véli, ha a szinten tartó pedagógiai célú rehabilitációs foglalkozásokat a szociális intézményben kapja meg. *További indoka volt, hogy a gyógypedagógus, aki most foglalkozik a fiúval a közeljövőben nyugdíjba vonul, így nem lesz, aki el tudná látni ezt a feladatot.*

Az édesanya kérelmezte a tankötelezettség meghosszabbítását, amelyre sajátos nevelési igényű gyermek esetében 23 éves koráig van lehetőség.

Mindezek után a családnak egy újabb nehézséggel kellett szembesülnie – az édesanyánál súlyos betegséget diagnosztizáltak, a műtét után kemoterápiás kezelésben részesül, így fia ellátását továbbra sem tudja vállalni. Panaszos beadványában kitért arra is, hogy fia 2021 őszén betölti a 18. életévét, így „el kell indítania a gondnokság alá helyeztetését”. Jelen körülmények között úgy látja, hogy Fia gondnokságát sem tudja vállalni és arra kényszerül, hogy hivatásos gondnokot jelöljenek ki majd számára.

4.2. Az SZGYF megkeresésre adott válasza

Az SZGYF főigazgatójának válaszát az ombudsmani megkeresésben feltett kérdések sorrendjében részletezem:

1. Álláspontja szerint mi az oka annak, hogy a csókakői Intézmény vezetője nem válaszolt a kérelemre?

Az SZGYF Fejér Megyei Kirendeltségének tájékoztatása szerint a Fejér Megyei Integrált Szociális Intézmény intézményvezetőjéhez panaszos fia ellátásával kapcsolatban intézményi elhelyezési kérelem a Csókakői Lakóotthonba, vagy a székhelyre címzetten, postai, illetve elektronikus úton 2020. évben nem érkezett.²

Az ügyszó kapcsolódóan ismételten átnézték az édesanyának szóló korábbi tájékoztató levelet is, amely tartalmazza a Csókakői Lakóotthon címét, az intézmény székhelyének a címét, az intézményvezetőjének nevét és telefonos elérhetőségét, azonban elektronikus elérhetőséget nem tartalmazott. *Megállapították, hogy a Csókakői Lakóotthon bejegyzett címe egy karakter tekintetében eltér a korábban megküldött címmel.*

2. A csókakői Intézmény milyen határidővel és feltételekkel tudná biztosítani panaszos gyermekének lakóotthoni ellátását?

3. Van-e várólista a csókakői Intézményben? Amennyiben van, azon hány és milyen állapotú/fogyatékossgú személy szerepel? A várólistán szereplő személyek ellátását milyen ütemben tudják biztosítani?

A Csókakői Lakóotthon 14 engedélyezett férőhelyen nyújt szolgáltatást, autizmus spektrum zavarral, illetve értelmi fogyatékossgal élőknek. *A telephely üres férőhellyel nem*

---

² A Magyar Posta online nyomkövetési rendszere alapján panaszosnak a székhely intézménynek – Fejér Megyei Integrált Szociális Intézmény, 8082 Gánt, Bánya telep 405/1 – címzett küldeményét 2020.01.17-én kézbesítették.

rendelkezik, az ellátotti csoport állandó, arra változás nem jellemző. A telephelyen élők életkorát tekintve 10 fő a 18-39 év, 4 fő a 40-59 év közötti korosztályba tartozik.

A válaszadás idején a 14 férőhelyre 11 fő (9 férfi és 2 nő) várakozott, a kérelmezők száma: 1 fő. A 11 főből 1 fő kiskorú. Soron kívüli elhelyezés iránti igényt 6 fő jelölt meg. A kérelmező és a várakozók mindegyike rendelkezik autizmus diagnózissal, valamint társult diagnózisként 1 főnél enyhe, 3 főnél közepsúlyos, 7 főnél súlyos mentális retardáció áll fenn. Önkiszolgálási képességük, állapotuk a diagnózisuk szerinti állapotot tükrözi.

4. Amennyiben a csókakői Intézmény nem tudja panaszos gyermekének az ellátást belátható időn belül biztosítani, milyen megoldást javasol?

Az elhelyezési kérelmet elsődlegesen a lakhely szerinti, megfelelő ellátást nyújtó illetékes intézménybe szükséges benyújtani, azonban az SzCsM rendelet 3/A. § (2) bekezdése alapján, a bentlakást nyújtó intézmény esetén – az intézmény férőhelyeinek 10%-áig – az a személy is ellátható, aki az intézmény külön jogszabályban meghatározott ellátási területén nem rendelkezik bejelentett lakóhellyel vagy tartózkodási hellyel.

Jelenleg minden állami fenntartású szociális intézményben magas a várakozói létszám. Panaszos tájékoztatást kapott arra vonatkozóan is, hogy az SZGYF fenntartása alatt álló intézményekről bővebb információkat talál közvetlenül az SZGYF honlapján (www.szgyf.gov.hu), egyéb fenntartású intézmények elérhetőségéről (pl. egyházi fenntartás alatt álló intézmények) tájékoztatás a Szociális Ágazati Portál honlapján is (www.szocialisportal.hu) elérhető.

5. Az SZGYF fenntartásába tartozó, a fogyatékos személyek ellátását biztosító intézmények milyen hosszú várólistával rendelkeznek?

A főigazgató leveléhez csatolt mellékletben küldte meg megyei, intézményi és ellátási formák bontásában a fogyatékossgal élő személyek ellátását biztosító intézmények engedélyezett férőhely- és betöltött férőhely számait, valamint a kérelmezők és a várakozók számát. (Az összefoglaló táblázatot lásd. 1. számú melléklet)

Magyarázatként kitért arra is, hogy a táblázatban megjelenő üres férőhelyek háttérben állhat a jelenleg folyamatban lévő férőhely-elfoglalás, valamint az is, hogy az érintett intézmény székhelyén vagy telephelyén az illetékes Kormányhivatal által elrendelt létszámfelvételi tilalom van, mert a Szakmai rendeletben rögzített személyi és/vagy tárgyi feltételeknek nem tudnak megfelelni.

6. Milyen intézkedéseket tett, illetve tervez tenni az SZGYF fenntartásába tartozó, a fogyatékos személyek ellátását szolgáló intézmények várólistáinak csökkentése érdekében? Ezzel kapcsolatban történt-e egyeztetés a szaktárcával?

A Szocvtv. 66/A. § (1) bekezdés a) és b) pontja szerint fogyatékos, pszichiátriai vagy szenvedélybeteg személyek számára az ápolást-gondozást nyújtó intézményi³, és az ápoló-gondozó célú lakóotthoni⁴ ellátást nagy létszámú intézmény átalakítása esetén támogatott lakhatás; új intézmény vagy új férőhely létrehozása esetén – a (2) és (3) bekezdésben foglaltak kivételével – a 75. § (5) bekezdés a) vagy b) pontja⁵ szerinti támogatott lakhatás formájában kell nyújtani.

³ Szocvtv. 67. §

⁴ Szocvtv. 85/A. § (3) bekezdés a) pont ab) alpont

⁵ A lakhatási szolgáltatás a) legfeljebb hat fő számára kialakított lakásban vagy házban; vagy b) hét-tizenkét fő számára kialakított lakásban vagy házban biztosítható.

A fogyatékos személyek ellátását szolgáló intézmények várólistáit csak új férőhelyek létrehozásával lehet csökkenteni. A szakosított szociális intézmények működésével kapcsolatban a szaktárca és az állami fenntartó folyamatosan egyeztet, szükség szerint más szaktárcák, és szervezetek bevonásával. Az Autisták Országos Szövetsége (a továbbiakban: AOSZ) által felajánlott együttműködés keretében az intézményekben élő autista személyek autizmus-specifikus támogatása érdekében országos szűréseket terveznek, amelyre a dolgozók felkészítése folyamatban van.

2021. első negyedében az AOSZ autizmussal kapcsolatos speciális alapképzés elindítását is tervezi, amellyel fejleszhető az ellátás szakmai minősége. A szaktárca és a fenntartó folyamatos közös törekvése, hogy az intézményekben biztosíthatóak legyenek a megfelelő ellátáshoz mind a személyi, mind a tárgyi feltételek. Közös törekvés a speciális szükségletű autista ellátottak megfelelő elhelyezésének biztosítása, az ellátás minőségének emelése, amelyhez az AOSZ-szal kötött együttműködési megállapodás is hozzájárul.

A válaszadás idején folyamatban volt a Békés Megyei Hajnal István Szociális Szolgáltató Centrum keretei között 9 fő felnőtt korú autizmussal élő személy részére támogatott lakhatást biztosító ingatlan, valamint 10 fő autizmussal élő személy elhelyezésére alkalmas otthon kialakítása a Zala Megyei Szivárvány Egyesített Szociális Intézményhez köthetően.

4.3. Az Államtitkárság megkeresésre adott válasza

2020. év augusztusában érkezett az Államtitkársághoz jelzés panaszos fiának elhelyezési nehézségeivel kapcsolatban. A család különösen nehéz helyzetére való tekintettel felvették a kapcsolatot az édesanyával az azonnali segítségnyújtás érdekében. Ezzel egy időben a SZGYF Zala Megyei Kirendeltségének igazgatóját is megkereste az Államtitkárság, hogy a kialakítás alatt álló Zala Megyei Szivárvány Egyesített Szociális Intézmény Csillagfény Lakóotthona Magyarszerdahelyi lakóotthonában (továbbiakban: magyarszerdahelyi lakóotthon) való elhelyezési lehetőségről adjon tájékoztatást a szülő részére. A magyarszerdahelyi lakóotthont 10 fő olyan speciális és magas támogatási szükségletű (viselkedés és magatartászavaros) autista személy ellátásának a biztosítása céljából alakították ki, akik részére az elhelyezés más intézményi keretek között nehezen vagy nem oldható meg.

Panaszos fia jelentkezését követően az előgondozást a lakóotthon munkatársai 2020. év novemberében elvégezték. A lakóotthon működési engedélyeztetését és a munkavállalók felkészítését követően, 2021. februártól fokozatosan veszik fel a magas támogatási szükségletű autista személyeket. Panaszos fia felvételét 2021 tavaszára tervezték az Államtitkár tájékoztatása szerint.

Az Államtitkár levelében kitért arra is, hogy az autista személyek ellátásának rendszerszintű megoldása érdekében az elmúlt években az Államtitkárság az AOSZ-szal történő szakmai együttműködés keretében több intézkedést és előkészületet tett. Ennek egyik eredménye, hogy 2020. év végére autista személyek részére két kis létszámú lakhatást biztosító szolgáltatósi hely jött létre hazai fejlesztés keretében az Emberi Erőforrások Minisztériuma támogatásával. A Békés megyében és Zala megyében megvalósított beruházás eredményeként Dévaványán autista személyek támogatott lakhatása és nappali ellátása, Magyarszerdahelyen autista személyek lakóotthona kezdte meg működését az SZGYF fenntartásában. Mindkét helyszínen az épületek kialakítása és berendezése az autista célcsoport igényeinek megfelelően történt, az ellátáshoz szükséges humán erőforrás pedig emelt létszámmal és autista specifikus ellátáshoz szükséges ismeretekkel áll majd rendelkezésre.

Az Államtitkár hangsúlyozta levelében, hogy a fogyatékos személyek jogainak érvényesülése érdekében, kiemelt figyelemmel az autista személyek speciális szükségleteire és a megfelelő ellátási forma kialakításának igényére, hazai forrásból *további kis létszámú*

lakhatást biztosító szolgáltatások létrehozását tervezi az AOSZ-szal szoros együttműködésben. A megkezdett folyamatos fejlesztéseknek és létszámbővítéseknek is az a legfontosabb célja, hogy csökkentse a SZGYF fenntartásában álló intézményekbe történő bekerülés várakozási idejét és létszámát, valamint megoldást kínáljon a speciális és magas támogatási szükségletű autista személyek és családjaik helyzetének megnyugtató rendezésére.

5.A vizsgálat megállapításai

5.1. A hatáskör tekintetében

A feladat- és hatáskörömet, valamint ennek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságaimat az Ajbt. határozza meg. A törvény 18. § (1) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosához bárki fordulhat, ha megítélése szerint közigazgatási vagy *közszolgáltatást végző szerv*, hatóság tevékenysége vagy mulasztása a beadványt tevő személy alapvető jogát sérti vagy annak közvetlen veszélyével jár (a továbbiakban együtt: visszásság), feltéve, hogy a rendelkezésre álló közigazgatási jogorvoslati lehetőségeket – ide nem értve a közigazgatási pert – már kimerítette, vagy jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva.

Az Ajbt 18.§ (2) bekezdés a) pontja rögzíti, hogy közszolgáltatást végző szerv – függetlenül attól, hogy milyen szervezeti formában működik – az állami vagy önkormányzati feladatot ellátó, illetve e feladat ellátásában közreműködő szerv.

A Fot. 4. § fb) pontja értelmében *közszolgáltatás az állam által fenntartott intézmény által nyújtott szociális ellátás*, így az ellátást biztosító szociális bentlakásos intézmények közszolgáltatást végző szervnek minősülnek a vizsgálati jogosultságom tekintetében.

Az Ajbt. 1. § (3) bekezdése leszögezi továbbá, hogy a biztos tevékenysége során – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít a 2007. évi XCII. törvénnyel kihirdetett, a fogyatékkal élő személyek jogairól szóló egyezmény végrehajtásának segítésére, védelmére és ellenőrzésére. A *preventív alapjogvédelemre is hangsúlyt helyező ombudsmani gyakorlat* alapján az alapvető jogok biztos mandátuma keretei között marad akkor, amikor az alapjogi aspektusú vizsgálathoz nélkülözhetetlen módon, eljárása keretében, a konkrét alapjogsérelmek és ezen alapuló panaszok megelőzése érdekében áttekinti a releváns jogi szabályozást, feltérképezi és jelzi a jogalkotásért felelős szervek irányába a felmerülő aggályokat.

5.2. Az alapvető jogok tekintetében

Az alapvető jogok biztos egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggésrendszer feltárása során autonóm, objektív és neutrális módon, kizárólag alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget mandátumának. Az ombudsmani intézmény megalakulása óta az országgyűlési biztos következetesen, zsinórmértékként támaszkodott az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint – az ombudsmani jogvédelem speciális vonásainak megfelelően – alkalmazta az alapjog-korlátozás alkotmányosságát megítélni hivatott alapjogi tesztek.

Az Alkotmánybíróság a 22/2012. (V. 11.) AB határozatában arra mutatott rá, hogy „*az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén éppen nem a korábbi alkotmánybírósági döntésben megjelenő jogelvek átvételét, hanem azok figyelmen kívül hagyását kell indokolni*”. Ugyanakkor a testület a 13/2013. (VI. 17.) AB határozatának indokolása során azt emelte ki, hogy az adott határozatban vizsgált törvényi rendelkezések esetében már az Alaptörvény negyedik módosítása alapján jár el a korábbi alkotmánybírósági határozatokban foglaltak felhasználhatóságát illetően. A testület ennek kapcsán elvi éllél

mondta ki azt, hogy „az Alkotmánybíróság a hatályát veszített alkotmánybíróági határozat forrásként megjelölésével, a lényegi, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket. Az indokolásnak és alkotmányjogi forrásainak ugyanis a demokratikus jogállamban mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jogbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatóak, követhetőek legyenek. A nyilvános érvelés a döntés indoklásának létalapja. A korábbi határozatokban kifejtett érvek felhasználhatóságát az Alkotmánybíróság mindig esetről esetre, a konkrét ügy kontextusában vizsgálja.”

Ha összevetjük az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében, az Alaptörvény XI. cikk (1)-(2) bekezdésében, valamint az Alaptörvény XV. cikk (1) bekezdésében foglaltakat a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény 2. § (1) bekezdésének, 70/A. § (1) bekezdésének és 70/F. § (1) és (2) bekezdésének szövegével, akkor abból az állapítható meg, hogy a jelen vizsgálat tárgyát képező jogállamiság elve, az emberi méltósághoz való jog, az egyenlő bánásmód követelménye, tekintetében nem hoz olyan változást az Alaptörvény szövege, amely a korábbi alkotmánybíróági gyakorlat elvetését, tartalmi átértékelését alátámasztaná. Így elvi megállapításaim megfogalmazása, az alapjogok és az alkotmányos elvek értelmezése során – ellenkező tartalmú alkotmánybíróági döntés megszületéséig – irányadónak tekintem az Alkotmánybíróság által mind az Alaptörvény hatályba lépését megelőzően, mind az azt követően hozott határozataiban, azok indoklásában kifejtett megállapításokat, következtetéseket. Kiemelendő emellett, hogy az Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdése külön is tartalmazza, hogy Magyarország külön intézkedésekkel védi a családokat, a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.

5.2.1. Az emberi méltósághoz való jog

Az Alaptörvény II. cikke alapján az emberi méltóság sérthetetlen, minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz. A korábban irányadó és az Alaptörvény hatályba lépését követően is hivatkozási pontot jelentő alkotmánybíróági gyakorlat az emberi méltósághoz való joggal kapcsolatosan arra hívja fel a figyelmet, hogy a méltóság az emberi élettel eleve együtt járó minőség, amely oszthatatlan és korlátozhatatlan, s ezért minden emberre nézve egyenlő. Az egyenlő méltósághoz való jog az élethez való joggal egységben azt biztosítja, hogy ne lehessen emberi életek értéke között jogilag különbséget tenni. Emberi méltósága és élete mindenkinek érinthetetlen, aki ember, függetlenül fizikai és szellemi fejlettségétől, illetve állapotától, és attól is, hogy emberi lehetőségéből mennyit valósított meg, és miért annyit.⁶

5.2.2. Az oktatáshoz való jog

Az Alaptörvény XI. cikk (1)-(2) bekezdése alapján minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez, Magyarország ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja. Az Alaptörvény a személyiség kibontakoztatásának, a tájékozott és felelős polgárrá válásnak az egyik alapvető feltételeként valamennyi magyar állampolgár jogát elismeri a műveltség megszerzésére törekvéshez. E jog érvényesítése szükségszerűen állami cselekvést igényel: az állam az elengedhetetlenül fontos ismeretek megszerzését, a

---

⁶ 64/1991. (XII. 17.) AB határozat

gyermek megfelelő fejlődését a kötelező – és ezzel összhangban – bárki számára ingyenesen hozzáférhető alapfokú oktatással biztosítja.

Az Alkotmánybíróság a 3046/2013. (II. 28.) AB határozatában kiemelte, hogy az oktatáshoz való jog, valamint az államot terhelő intézményvédelmi kötelezettség tartalmával már több határozatában foglalkozott, az ezekben kifejtett álláspontját pedig az Alaptörvény XI. cikk (2) bekezdésével összefüggésben is fenntartja. Hangsúlyozza, hogy a *mindenkori törvényhozó és végrehajtó hatalom alkotmányos joga és egyben kötelessége* az oktatási rendszer működtetésének folyamatos figyelemmel kísérése, a felmerülő hibák kijavítása, a hiányosságok pótlása, a működési zavarok elhárítása, az ellehetetlenülés megakadályozása. Az alaptörvényi követelmények keretén belül, indokolt esetben a törvényhozót megilleti az oktatási intézményrendszer módosításának, átalakításának joga. A megtett lépésekért éppúgy, mint a szükséges intézkedések elmaradásáért a felelősség a mindenkori kormányzatot terheli.

5.2.3. A hátrányos megkülönböztetés tilalma, a fogyatékossgal élő személyek védelme

Az Alaptörvény XV. cikkének (2) bekezdése tartalmazza a diszkrimináció tilalmát, mely szerint Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékossg, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja. Az Alaptörvény XV. cikk (4) bekezdése továbbá előírja, hogy Magyarország az esélyegyenlőség megvalósulását külön intézkedésekkel segíti, a XV. cikk (5) bekezdése emellett külön is kiemeli, hogy Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.

A két évtizedes, töretlen, az Alaptörvény fenti rendelkezése alapján továbbra is irányadónak tekinthető alkotmánybírósági gyakorlat rögzíti, hogy a *hátrányos megkülönböztetés tilalma* arra vonatkozik, hogy a jognak mindenkit egyenlőként, egyenlő méltóságú személyként kell kezelnie, az egyéni szempontok azonos mértékű figyelembevételével kell a jogosultságok és kedvezmények elosztásának szempontjait meghatározni. A megkülönböztetés alkotmányossága tekintetében az Alkotmánybíróság két mércét alkalmazott. Az alkotmányos alapjogok tekintetében megvalósuló egyenlőtlen bánásmód esetén annak alkotmányossága az alapvető jogok korlátozására irányadó szükségességi-arányossági teszt alapján ítéhető meg. Bár az Alkotmány – ahogyan az Alaptörvény is – szövegszerűen csak az alapvető jogok tekintetében tiltotta a hátrányos megkülönböztetést, az Alkotmánybíróság szerint e tilalom, ha a megkülönböztetés sérti az emberi méltósághoz való alapvető jogot, kiterjed az egész jogrendszerre.

Az Alaptörvény XV. cikk (4) bekezdése szerint Magyarország az esélyegyenlőség megvalósulását külön intézkedésekkel segíti. Az Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdése rögzíti, hogy Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a *fogyatékossgal élőket*. Az Alaptörvény tehát az időseket és a fogyatékossgal élőket gondoskodásra szoruló és külön védelmet igénylő csoportként emeli ki. Az Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdésében rögzített a hátrányos megkülönböztetés általános tilalma alóli kivételt jelent az Alaptörvény idézett rendelkezése, amelyek alapján Magyarország az esélyegyenlőtlenségek kiküszöbölését célzó intézkedéseket is tesz. E rendelkezés értelmében az egyenlőség tartalmi megvalósulását szolgáló, az esélyegyenlőtlenség felszámolása érdekében tett pozitív megkülönböztetés megengedett. Az esélyegyenlőség elősegítése az állam részéről egy jogi lehetőséget biztosít, ugyanakkor bizonyos, valamely tulajdonságuk (pl. életkor, betegség, testi fogyatékossg) okán sajátos, kiszolgáltatottabb helyzetük miatt objektíve hátrányba kerülő személyek csoportjainál az állami beavatkozás *nem fakultatív feladat*: az állam köteles hatékony lépéseket tenni az eredendően, súlyosan egyenlőtlen helyzet felszámolására. Az alkotmánybírósági esetjog szerint az állam szabadságot élvez abban, hogy milyen módon, milyen jogi, normatív és anyagi eszközökkel teljesíti az

esélyegyenlőség előmozdítására vonatkozó alkotmányos kötelezettségét, mint államcél: e körben mérlegelni lehet az eszközök megválasztásában az állam teherbíró képességét.

5.2.4. A tisztességes eljáráshoz való jog

Az Alaptörvény XXIV. cikke immár kinyilvánítja a tisztességes eljáráshoz való jogot. Az Alkotmánybíróság döntéseiben felhívta a figyelmet arra, hogy a jogállamiságnak számos összetevője van. Irányadó alkotmánybírói tézis, hogy a jogállamiság elvéből folyó egyik legfontosabb alapkövetelmény a közhatalom, a közigazgatás törvény alá rendeltsége. A közigazgatás törvényessége akkor valósul meg, ha jogilag szabályozott eljárási keretek között működik, a jogkorlátozásra adott felhatalmazást pedig törvényi szinten pontosan kell meghatározni. Nem hagyható figyelmen kívül továbbá, hogy a kiszámíthatóság – beleértve az egységes jogalkalmazást – és az eljárási garanciák biztosítása szorosan összekapcsolódik az egyes alanyi alapjogok, szabadságjogok védelmével, mintegy kölcsönösen feltételezik egymást.

5.2.5. A jogorvoslathoz való jog

Az Alaptörvény a jogorvoslathoz való jogot az alkotmányos alapjogok között rögzíti. Az Alaptörvény XXVIII. cikk (7) bekezdése szerint mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogorvoslattal éljen az olyan bírósági, hatósági és más közigazgatási döntés ellen, amely a jogát vagy jogos érdekét sérti. Az Alkotmánybíróság állandó gyakorlata szerint a jogorvoslathoz való jog, mint alkotmányos alapjog immanens tartalma az érdemi határozatok tekintetében, a más szervhez vagy ugyanazon szervezeten belüli magasabb fórumhoz fordulás lehetősége. A jogorvoslathoz való jog tényleges érvényesüléséhez a „jogorvoslás” lehetősége, vagyis az is szükséges, hogy a jogorvoslat fogalmilag és szubsztanciálisan tartalmazza a jogsérelem orvosolhatóságát. A jogorvoslathoz való jognak az Alaptörvényben való garantálása a rendes jogorvoslatra vonatkozik.

A jogorvoslathoz való jog lényeges tartalma kiterjed a jogorvoslati lehetőségről vagy annak hiányáról való tájékoztatásra is. A tájékoztatási kötelezettséget az egyes eljárási kódexek is kiemelik, hangsúlyozva, hogy a jogorvoslatról való tájékoztatás nem múlhat az egyes hatóságok mérlegelésén, belátásán. A jogorvoslathoz való jog törvényben meghatározottak szerint gyakorolható, ezért az egyes eljárásokban eltérő szabályozás lehetséges. Az érintettnek tehát minden olyan esetben, amikor azt az adott jogszabály lehetővé teszi, meg kell adni a lehetőséget arra, hogy az általa sérelmezett döntés ellen jogorvoslattal éljen. A jogorvoslati fórumnak ennek megfelelően döntési helyzetben kell lennie. A formális, a jogi szabályozás miatt eleve kilátástalan jogorvoslat nem kielégítő. Lényeges, hogy a közigazgatási eljárásokon kívül eső eljárásokban is eleget kell tenni a jogorvoslati lehetőségekről való tájékoztatásnak. A jogorvoslati lehetőség biztosítása tehát nem formai (jogszabály biztosítja vagy kizárja), hanem tartalmi (ténylegesen biztosítva volt-e) kérdés.

5.2.6. A nemzetközi emberi jogi kötelezettségek érvényesítése

Az Alaptörvény Q) cikk (2) bekezdése értelmében Magyarországnak a nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítani kell a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját, jelen esetben azt, hogy a magyar jogi szabályozás megfeleljen az Egyezmény által felállított és a Bizottság által jelzett kötelezettségeknek. Ebbe nemcsak az tartozik bele értelemszerűen, hogy a jogrendszerben nem maradhatnak olyan szabályok, amelyek nem egyeztethetőek össze az Egyezmény rendelkezéseivel, hanem az is, hogy ahol szükséges, ott a jogalkotó érdemi és hatékony lépéseket tegyen a hiányzó szabályozás megalkotása érdekében. Az Egyezmény 4. cikke értelmében általános kötelezettségek körébe tartoznak a következők:

1. A részes államok kötelezettséget vállalnak arra, hogy biztosítják és elősegítik valamennyi alapvető emberi jog és szabadság teljes megvalósulását valamennyi fogyatékossgal élő személy számára, a fogyatékossgal alapján történő bármiféle hátrányos megkülönböztetés nélkül. Ennek érdekében a részes államok vállalják, hogy:

a) meghoznak minden megfelelő jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést a jelen Egyezményben foglalt jogok végrehajtása érdekében;

b) megtesznek minden megfelelő intézkedést, ideértve a jogalkotási lépéseket a fogyatékossgal élő személyek hátrányos megkülönböztetését tartalmazó törvények, rendelkezések, szokások és gyakorlat módosítása vagy eltörlése érdekében;

c) figyelembe veszik a fogyatékossgal élő személyek emberi jogainak védelmét és előmozdítását valamennyi politika és program során;

d) tartózkodnak minden olyan cselekedetben és gyakorlatban való részvételtől, amely nem összeegyeztethető a jelen Egyezménnyel, és biztosítják, hogy a hatóságok és közintézmények a jelen Egyezménnyel összhangban tevékenykedjenek;

e) minden megfelelő intézkedést meghoznak bármely személy, intézmény vagy magánvállalkozás által a fogyatékossgal alapján történő hátrányos megkülönböztetés felszámolása érdekében;

2. Tekintettel a gazdasági, társadalmi és kulturális jogokra minden részes állam vállalja, hogy a rendelkezésre álló erőforrásai felső határáig, és, szükség esetén, a nemzetközi együttműködés keretében, intézkedéseket tesz e jogok teljes megvalósításának fokozatosan történő elérése érdekében, fenntartás nélkül, a nemzetközi joggal összhangban, a jelen Egyezményben foglalt kötelezettségek haladéktalan alkalmazására.

4. A jelen Egyezményben semmi nem értelmezhető úgy, mint ami befolyásolja a részes állam jogának, vagy az adott részes állam vonatkozásában hatályos nemzetközi jognak a fogyatékossgal élő személyek jogainak hatékonyabb szabályozását biztosító rendelkezéseit. A jelen Egyezményben részes államok joga, szerződesei, szabályozása vagy szokásai által elismert, vagy tartalmazott emberi jogok és alapvető szabadságok nem korlátozhatók vagy csorbíthatók arra hivatkozással, hogy a jelen Egyezmény az adott jogokat, vagy szabadságokat nem, vagy csak kisebb mértékben ismeri el.

A szerződések jogáról szóló Bécsi szerződés⁷ 31. cikke értelmében a szerződést jóhiszeműen, kifejezéseinek szövegösszefüggésükben szokásos értelme szerint valamint *tárgya és célja figyelembevételével kell értelmezni*. A fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ Egyezmény 1. cikke értelmében *az Egyezmény célja* valamennyi emberi jog és alapvető szabadság teljes és egyenlő gyakorlásának előmozdítása, védelme és biztosítása valamennyi fogyatékossgal élő személy számára, *és a velük született méltóság tiszteletben tartásának előmozdítása*. Az Egyezmény alapelvei között elsőként említi továbbá, hogy *a fogyatékossgal élő személyeket is megilleti a veleszületett méltóság, az egyéni autonómia tisztelete, beleértve a saját döntés meghozatalának szabadságát és a személyek függetlenségét*.⁸ Ebből következően a jelentés tartalmában az emberi méltóság alapjogi védelmének primátusából vezeti le a fogyatékossgal élő személyeket megillető további és felhívott alapjogok érvényesülésének problémáit.

Mindehhez kapcsolódóan szeretném kiemelni, hogy a fogyatékossgatudomány szakértői szerint paradigmaváltást jelent az Egyezmény elfogadása. Nagy előrelépést jelentett a fogyatékossgal élő személyek jogainak orvosi szemléletéről a szociális szemléletre való áttérés, azonban ezt követte *az újabb lépés: az emberi jogi megközelítés alapján való gondolkodás*. Az emberi jogi szemlélet lényege az inkluzív (az alany autonómiájának a

⁷ Magyarországon kihirdette a 1987. évi 12. törvényerejű rendelet

⁸ ENSZ Egyezmény 3. cikk a) pont

szociális közegben való érvényesülése) és szubsztanciális (lényegi, a fogyatékos embert, mint az emberi jogok alanyát, és nem tárgyát szem előtt tartó) gondolkodásmód.⁹

Az ombudsman alkalmas arra, hogy a maga semleges és kiegyensúlyozó, közvetítő szerepével, illetve a kizárólag az alapjogvédelemre fókuszáló tevékenységével, az ENSZ nemzeti emberi jogi intézményeként valós tartalmat adjon a CRPD-ben foglaltaknak. Annak az Egyezménynek, amely korszakalkotó módon – a nemzetközi emberi jogi standardoknak is megfelelően – további előrelépéseket generál a fogyatékosággal élő emberek alapvető emberi jogainak érvényesülésében.

5.3. Az ügy érdeme tekintetében

Tekintettel arra, hogy panaszos édesanya a gyermeke szociális intézményi ellátásával kapcsolatos sérelmeit fogalmazta meg beadványában, az eljárásom is ezen körülmények vizsgálatára irányult. Nem hagyhattam figyelmen kívül ugyanakkor azt a tényt sem, hogy a gyermeknek a szakértői bizottság nem tudott a lakóhelye közelében található köznevelési intézményt kijelölni, így más, a lakóhelyétől távol eső köznevelési intézmény kijelölése esetében lakhatásáról is gondoskodni kellett.

5.3.1. Az ügyben érintett sajátos nevelési igényű gyermek számára elérhető gyógypedagógiai ellátás vonatkozásában

A *sajátos nevelési igényű* tanulók oktatása kapcsán az Nkt. 47. § (1) bekezdése garanciális jelleggel rögzíti, hogy a tanulóknak joguk van ahhoz, hogy *különleges bánásmód keretében állapotuknak megfelelő pedagógiai, gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai ellátásban részesüljenek attól kezdve, hogy igényjogosultságukat megállapították.* A különleges bánásmódnak megfelelő ellátást a szakértői bizottság szakértői véleményében foglaltak szerint kell biztosítani.

A rendelkezésemre bocsátott iratok alapján megállapítható, hogy panaszos gyermeke a 2012/13-as tanévben, a lakóhelyéhez közeli értelmileg akadályozott tanulók általános iskolájában kezdte meg tanulmányait *Komárom-Esztergom megyében.* 2016-ban a gyermek lakóhelye szerint illetékes szakértői bizottság (Komárom-Esztergom megyei Pedagógiai Szakszolgálat) megállapította, hogy a tanuló a Nkt 4.§ 25. alapján különleges gondozásra jogosult: *autizmus spektrum zavarral küzd, értelmi fogyatékos, így sajátos nevelési igénye miatti ellátásra jogosult e célra létrehozott gyógypedagógiai intézményben, kizárólag iskolába járással; tanulmányait értelmileg akadályozott tanulók általános iskolájában folytassa; nevelése során autizmus-specifikus módszerek alkalmazása szükséges; javasolt fejlesztési irány: autizmus specifikus gyógypedagógiai fejlesztés.* Panaszos gyermeke számára a bizottság a család lakóhelyétől 180 kilométer távolságra lévő *Heves megyei Gyöngyösön* található Ferences Rendi Autista Segítő Központ általános iskoláját jelölte ki. A gyermek lakhatását a Központ szociális gondozóháza biztosította. 2020. június 15-én megszűnt a gyermek szociális gondozóházi ellátása Gyöngyösön, arra hivatkozással, hogy 16. életévét már betöltötte, így a tanulói jogviszonya is megszűnik a Ferences Rendi Autista Segítő Központ általános iskolájában.

Mindezzel összefüggésben hangsúlyozni szeretném, hogy az Nkt. 45. § (3) bekezdése alapján a tankötelezettség annak a tanévnek a végéig tart, amelyben a tanuló a tizenhatodik életévét betölti. *A sajátos nevelési igényű tanuló tankötelezettsége meghosszabbítható annak a tanítási évnél a végéig, amelyben a huszonharmadik életévét betölti.* A tankötelezettség meghosszabbításáról a szakértői bizottság szakértői véleménye alapján az iskola igazgatója

---

⁹ Theresia Degener, az ENSZ Fogyatékosügyi Bizottságának alelnöke, az ENSZ Egyezmény kidolgozásának aktív résztvevője; 2013. január, Trier, Academy of European Law

dönt. A kérdéssel kapcsolatosan az Emberi Erőforrások Minisztériuma oktatásért felelős államtitkára 2018-ban kifejtett és a tankerületi igazgatók számára megküldött állásfoglalása értelmében az iskolába járás a tankötelezettség időtartama alatt kötelezettség, azon túl pedig jog. Ha tehát a tanuló az Nkt. 60. § (2) és (4) bekezdései vagy az Nkt. 15. § (1) bekezdése alapján még részt vehet a szűkebb értelemben vett köznevelésben, úgy a tanuló jogviszonya a tanköteles kor elérésére hivatkozva nem szüntethető meg, függetlenül attól, hogy a tankötelezettségét meghosszabbították-e vagy sem. Az államtitkár továbbá kifejtette azt is, hogy nem mondja ki a jogszabály, hogy a szakértői véleménynek célzottan ki kell mondania a meghosszabbítási javaslatot, a tankötelezettség meghosszabbítását pusztán a sajátos nevelési igény ténye is megalapozhatja. Ugyanakkor a meghosszabbításnak a gyermek közvetlen érdekét kell szolgálnia. *Figyelemmel arra, hogy a szülő a fenti intézkedéssel szemben jogorvoslattal nem élt, azt a hozzám benyújtott panaszbeadványában sem sérelmezte, ezért mindezeket hatásköröm hiányában nem vizsgálhattam.*

A panaszos fia végül 2020. szeptember 25-én foglalhatta el helyét a *Baranya megyei Bólyi Fogyatékos Személyek Otthonában* azzal a feltétellel, hogy rendelkezzen érvényes Baranya megyei lakcímmel, és fejlesztő nevelés-oktatásban vegyen részt. Ez utóbbira a Baranya Megyei Pedagógiai Szakszolgálat Megyei Szakértői Bizottsága tett javaslatot 2020. szeptember 8-án kiállított szakértői véleményében, ellátási intézményként megjelölve a Meixner Ildikó EGYMI Bólyi Telephelyét. Panaszos fia tankötelezettségének meghosszabbításáról a Meixner Ildikó EGYMI igazgatója határozott 2020. szeptember 28-án kelt határozatában.

A fentiek alapján megállapítható, hogy panaszos sajátos nevelési igényű fiának az állapotának megfelelő gyógypedagógiai ellátás érdekében a Heves megyei Gyöngyösre, ezt követően pedig a Baranya megyei Bólyra kellett költöznie Komárom-Esztergom megyei lakóhelyéről, távol családjától, így a gyermeknek a családjával való napi közvetlen kapcsolattartása, illetve a családban való nevelkedése sem valósulhatott meg. A gyermek lakóhelye és az ellátásra kijelölt intézmények közötti utaztatása pedig további nehézségeket, anyagi terhet okozott a családnak.

A gyermek iskoláztatásának körülményei kapcsán megállapítom, hogy az otthonául szolgáló településen vagy annak közvetlen közelében egyáltalán nem volt megoldható az iskoláztatása, mindez pedig álláspontom szerint a gyermek oktatáshoz való jogával, az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékossgal élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével összefüggésben visszásságot okoz, továbbá nem felel meg a CRPD 4. cikkéből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeknek sem. A helyben lakó kortársaihoz hasonlóan a gyermek az állapotának megfelelő iskolai oktatáshoz csak az ország másik régióiban juthatott hozzá, sőt a befogadás érdekében új lakcímet kellett létesítenie.

A tanulóknak a gyógypedagógiai intézményekbe való felvételével összefüggésben már korábban az AJB-747/2020. számú jelentésben kifejtettem, hogy az együttnevelő iskolák esetén 2020 januárjától a tankerületi központ meghatározza az iskolák felvételi körzeteit, annak érdekében, hogy kötelező felvételt biztosítanak a felvételi körzetben lakó tanulók számára. Ezzel szemben a különnevelő, gyógypedagógiai intézmények esetében ilyen körzetek nincsenek. Ha a sajátos nevelési igényű tanulók számára a szakértői bizottság külön oktatást javasol, akkor számukra tulajdonképpen az állapotuk számára megfelelő bármelyik szegregált¹⁰ iskola kijelölhető, ha az alapidokumentum tartalmazza az adott sajátos nevelési igény típusát. Az Nkt. 50. § (9) bekezdése csupán annyit mond ki, hogy a sajátos nevelési igényű tanulók nevelés-oktatását több megyére, országrészre kiterjedően ellátó nevelési-oktatási intézmény működési, felvételi körzetének meghatározása előtt az intézmény

---

¹⁰ Itt szegregált iskola alatt a sajátos nevelési igényű tanulók számára külön nevelést, oktatást biztosító köznevelési intézményeket értjük.

székhelye szerint illetékes tankerületi központnak be kell szereznie az érdekelt tankerületi központok véleményét.

Az államtitkár¹¹ válaszában megerősítette, hogy a különnevelő gyógypedagógiai intézmények esetében a hagyományos értelemben nincsenek körzetek, bármelyikben elhelyezhetőek a jogosultak, ha az alapidokumentum tartalmazza a sajátos nevelési igény típusát. Egyben azt hangsúlyozta, hogy e megoldásnak a szabadabb iskolaválasztás a célja és mindez elősegíti az optimálisabb, szegregált oktatás megvalósíthatóságát.

Mindezekre figyelemmel szükséges utalnom a kérdés kapcsán a CRPD 24. cikk 1. pontjára. Eszerint a részes államok elismerik a fogyatékosággal élő személyek oktatáshoz való jogát. E jognak a *hátrányos megkülönböztetés nélküli, az egyenlő esélyek alapján történő megvalósítása céljából* a részes államok befogadó oktatási rendszert biztosítanak minden szinten, továbbá élethosszig tartó tanulási lehetőséget nyújtanak. Továbbá a CRPD 24. cikk 2. b) pontja rögzíti, hogy az előzőekben ismertetett jog érvényesítése során a részes államok biztosítják többek között, *hogy a fogyatékosággal élő személyek a lakóközösségükben élő többi személlyel azonos alapon férnek hozzá a befogadó, minőségi és ingyenes alapfokú oktatáshoz, valamint a középfokú oktatáshoz.*

Álláspontom szerint a konkrét ügy fentiekben részletezett tényállása is alátámasztja az AJB-747/2020. számú jelentésben tett vizsgálati megállapításokat, miszerint a sajátos nevelési igényű tanulók esetében jelenleg nem biztosított a CRPD 24. cikk 2. b) pontjában támasztott követelményeknek való megfelelés, az inkluzív oktatás

Az egyedi ügy körülményeinek vizsgálatánál figyelemmel voltam továbbá az AJB-1837/2017. számú ombudsmani jelentés megállapítására, amely szerint: *„A szaktárca jogértelmezési álláspontjával egyetértésben hangsúlyozni kívánom, hogy a szakértői bizottság által kijelölt intézmény a bizottság véleménye alapján válik kötelező felvételt biztosító iskolává, a tanulót az iskola ugyanis köteles felvenni, így az iskola fenntartójának feladatává válik a tanuló iskolába való utaztatásának a megszervezése és költségeinek viselése. Az oktatáshoz való jog, az oktatáshoz, illetve fejlesztéshez való tényleges hozzáférés egyik alapvető előfeltétele, hogy a gyermekek oktatási intézménybe való eljutása biztosított legyen.”*

Mivel a szakértői bizottság által kijelölt iskola osztja a kötelező felvételt biztosító iskola jogi helyzetét, a külön nevelést biztosító iskolák esetén is *szükséges* a tanuló tartózkodási helyéhez, vagy lakóhelyéhez igazodó felvételi körzet meghatározása. Ez segítheti ugyanis elő a CRPD 24. cikk 2. b) pontjában rögzített követelmény érvényesülését: a fogyatékosággal élő személyek számára a lakóközösségükben élő *többi személlyel azonos alapon hozzáférhető oktatás biztosítását.*

Mindezek alapján megállapítom, hogy az országos, illetve több megyére, vagy a főváros teljes területére kiterjedő ellátási körzetek felállítása odavezet, hogy a lakóközösségükben élő többi személytől eltérő módon biztosítható csak a sajátos nevelési igényű tanulóknak az állapotukhoz igazodó oktatáshoz való hozzájutás. Mindez a helyzet az esélyegyenlőség elvével, illetve a külön nevelésre jogosult tanulók oktatáshoz való jogával összefüggő visszásságot idéz elő, továbbá nem egyeztethető össze hazánk által a CRPD keretében vállalt nemzetközi jogi kötelezettségekkel sem.

5.3.2. Intézményi elutasítások – a jogorvoslatról való tájékoztatás hiánya

---

¹¹ Hivatali elődöm megkeresésére az AJB-747/2020. számú ügyben az Emberi Erőforrások Minisztériuma oktatásért felelős államtitkára tájékoztató leveléből.

Panaszos édesanya 6, az általa írásban megkeresett szociális intézménynek a fia felvételét elutasító levelét csatolta, amelyek közül csupán egy intézményvezető tájékoztatta panaszost a Szocvtv.-ben biztosította jogorvoslati lehetőségről.

A Szocvtv. értelmében ugyanis az állami fenntartású intézmény esetén *a személyes gondoskodást nyújtó szociális ellátás iránti kérelemről* az állam fenntartói feladatainak ellátására a Kormány rendeletében kijelölt szerv által fenntartott szociális intézmény esetén *az intézményvezető dönt*.¹² Az intézményvezető a döntésről értesíti az ellátást igénylőt, illetve törvényes képviselőjét. Elutasítás esetén az értesítés írásban történik. *Ha az ellátást igénylő, illetve törvényes képviselője az intézmény vezetőjének a döntését vitatja, az arról szóló értesítés kézhezvételétől számított nyolc napon belül a fenntartóhoz fordulhat.* Ebben az esetben a fenntartó dönt az ellátás iránti kérelemről. *A fenntartó döntésének felülvizsgálata bíróságtól kérhető.*¹³

Az SZGYF főigazgatója 2020. január 30-án kelt levelében ugyan tájékoztatta panaszost olyan az SZGYF fenntartásában lévő szakosított szociális intézmények elérhetőségeiről, amelyek fogadnak fogyatékos autista személyeket, ezen intézmények azonban megyei ellátási területükre, a főigazgató által továbbított adatok alapján pedig a felvételre várakozók számára is tekintettel¹⁴, panaszos gyermeke számára nem voltak elérhetők. A panaszos – a főigazgató tájékoztató levelében is feltüntetett – Fejér Megyei Integrált Szociális Intézmény¹⁵ székhelyeként is feltüntetett címre küldte meg fia férőhely iránti kérelmét, amelyet a Magyar Posta online nyomkövetési rendszere alapján 2020. január 17-én kézbesítettek; választ azonban az édesanya nem kapott a kérelmére.

Amint azt már több ombudsmani jelentés is rögzítette¹⁶, a jogorvoslathoz való jog lényeges tartalma kiterjed a jogorvoslati lehetőségről vagy annak hiányáról való tájékoztatásra is. A tájékoztatási kötelezettséget az egyes eljárási kódexek is kiemelik, hangsúlyozva, hogy a jogorvoslatról való tájékoztatás nem múlhat az egyes hatóságok mérlegelésén, belátásán. A jogorvoslathoz való jog törvényben meghatározottak szerint gyakorolható, ezért az egyes eljárásokban eltérő szabályozás lehetséges. *Az érintettnek tehát minden olyan esetben, amikor azt az adott jogszabály lehetővé teszi, meg kell adni a lehetőséget arra, hogy az általa sérelmezett döntés ellen jogorvoslattal éljen.* Lényeges, hogy a közigazgatási eljárásokon kívül eső eljárásokban is eleget kell tenni a jogorvoslati lehetőségekről való tájékoztatásnak.

A fentiek alapján megállapítom, hogy a szociális intézmények azon gyakorlata, amely szerint a kérelmeket elutasító döntéseikben a kérelmezőt nem tájékoztatják a Szocvtv.-ben biztosított jogorvoslati lehetőségéről, illetve, hogy a Fejér Megyei Integrált Szociális Intézmény panaszost az igazolhatóan kézbesített kérelme ügyében hozott döntésről nem tájékoztatta, panaszos tisztességes eljáráshoz, valamint a jogorvoslathoz való joga vonatkozásában alapvető joggal összefüggő visszasságot okozott.

5.3.3. Az egyedi igények és szükségletek szerinti ellátás – a fogyatékos személyek, mint a társadalom és a helyi közösség egyenrangú tagjai

A CRPD 26. cikke kimondja, hogy a részes államok megtesznek minden hatékony és szükséges intézkedést – ideértve a sorstársi segítségnyújtást is – annak érdekében, hogy a fogyatékossgal élő személyek számára *az élet minden területén biztosított legyen a legteljesebb függetlenség, a fizikai, mentális, szociális és szakmai képességek, valamint a*

¹² Szocvtv. 94/A. §(1) bekezdés e) pont

¹³ Szocvtv. 94/A. §(2)-(3) bekezdések

¹⁴ Az SZGYF főigazgatója által megküldött nyilvántartás alapján a tájékoztató levelében panaszosnak javasolt 8 intézmény közül 7-ben több fős várólistát tartanak nyilván. 1 intézmény nem szerepel a listán.

¹⁵ A főigazgató tájékoztatása szerint a Csókakői Lakóotthonban 14 férőhelyre 11 fő várakozik, a kérelmezők száma 1 fő.

¹⁶ AJB-305/2017., AJB-747/2020. számú jelentések

teljes befogadás és részvétel elérése és megtartása. E célból a részes államok átfogó rehabilitációs és rehabilitációs szolgáltatásokat és programokat hoznak létre, erősítik és kiterjesztik azokat, különös tekintettel az egészségügy, a foglalkoztatás, *az oktatás és a szociális szolgáltatások terén*, oly módon, hogy a rehabilitációs és rehabilitációs szolgáltatások és programok:

- a) *a lehető legkorábbi szakaszban kezdődnek, és az egyéni igények és képességek multidiszciplináris értékelésén alapulnak;*
- b) *támogatják a közösségekben való részvételt és az abba való befogadást, önkéntes alapon működnek, és a fogyatékosokkal élő személyek lakóhelyéhez – a vidéki régiókat is beleértve – a lehető legközelebb vannak.*

Az 1998-ban hatályba lépett Fot. – a CRPD céljával¹⁷ és a 4. cikkében rögzített általános kötelezettségekkel¹⁸ összhangban – meghatározza azokat az alapelveket, amelyeknek a jogrendszer egészét áthatva érvényesülniük kell. A Fot. 2. §-a értelmében *az államnak, a társadalom szervezeteinek és tagjainak oly módon kell tevékenységüket végezni, hogy az ne okozhasson olyan károsodást, amely fogyatékos kialakulásához vezet, illetve olyan körülményeket kell létrehozni, amelyben a fogyatékos emberek képesek lesznek teljesebb életre és a fogyatékoságukból fakadó terheik csökkenthetőek.*

A fogyatékosokkal élő személyekkel kapcsolatos magatartás, tevékenység során úgy kell eljárni, hogy az a fogyatékos állapot rosszabbodását megelőzze, illetőleg annak következményeit enyhítse. *A tervezési, döntési folyamatok során kiemelten kell kezelni a fogyatékos személyek sajátos szükségleteit, és figyelemmel kell lenni arra, hogy a fogyatékos személyek a bárki által igénybe vehető lehetőségekkel csak különleges megoldások alkalmazása esetén élhetnek.* A fogyatékos személyeket érintő döntések során tekintettel kell lenni arra, hogy a fogyatékos személyek a társadalom és a helyi közösség egyenrangú tagjai, ezért meg kell teremteni azokat a feltételeket, amelyek lehetővé teszik számukra a társadalmi életben való részvételt. *Az állam köteles gondoskodni a fogyatékos személyeket megillető jogok érvényesítéséről, a fogyatékosokkal élő személyek hátrányait kompenzáló intézményrendszer működtetéséről a nemzetgazdaság mindenkorai lehetőségeivel összhangban.*

A Szocvtv. 66. § (1) bekezdése értelmében, ha az életkoruk, egészségi állapotuk, valamint szociális helyzetük miatt a rászorult személyekről az alapszolgáltatások keretében nem lehet gondoskodni, *a rászorultakat állapotuknak és helyzetüknek megfelelő szakosított ellátási formában kell gondozni.*

Mind a CRPD, mind a Fot. és a Szocvtv. *a mindenkit egyenlő mértékben megillető emberi méltóság alapján* a fogyatékosokkal élő személyek – egyéb körülményeik mellett az életkoruk és egészségi állapotuk által meghatározott – *egyedi igényeit és szükségleteit* prioritálja a velük kapcsolatos intézkedések, az ellátások megszervezése kapcsán.

Az SZGYF főigazgatója megkeresésemre adott tájékoztatása alapján, *az elhelyezési kérelmet elsődlegesen a lakhely szerinti, megfelelő ellátást nyújtó illetékes intézménybe szükséges benyújtani*, azonban az SzCsM rendelet alapján a bentlakást nyújtó intézmény esetén – az intézmény férőhelyeinek 10%-áig – az a személy is ellátható, aki az intézmény külön jogszabályban meghatározott ellátási területén nem rendelkezik bejelentett lakóhellyel vagy tartózkodási hellyel. Kitért ugyanakkor arra is, hogy *jelenleg minden állami fenntartású szociális intézményben magas a várakozói létszám.* Ezt támasztotta alá a főigazgató által megküldött kimutatás is a SZGYF fenntartásába tartozó fogyatékos személyek számára bentlakásos ellátást nyújtó szociális intézmények várólistáiról – *a megküldött adatok alapján*

¹⁷ CRPD 1. cikke értelmében a jelen Egyezmény célja valamennyi emberi jog és alapvető szabadság teljes és egyenlő gyakorlásának előmozdítása, védelme és biztosítása valamennyi fogyatékosokkal élő személy számára, és a velük született méltóság tiszteletben tartásának előmozdítása.

¹⁸ CRPD 4. cikk 1. pont 1. pontja értelmében a részes államok kötelezettséget vállalnak arra, hogy biztosítják és elősegítik valamennyi alapvető emberi jog és szabadság teljes megvalósulását valamennyi fogyatékosokkal élő személy számára, a fogyatékoság alapján történő bármiféle hátrányos megkülönböztetés nélkül.

országos szinten, fogyatékos személyek otthonában 3325 az engedélyezett férőhelyek száma, amelyből 3101 betöltött, 621 fő várakozik, 131 főt pedig kérelmezőként tartanak nyilván.

Az adekvát ellátás megszervezésekor a férőhelyek száma mellett – ahogy azt fentebb a CRPD, a Fot. és a Szocvtv. vonatkozó rendelkezéseire hivatkozással már részleteztem – nem hagyhatók figyelmen kívül az ellátást kérelmezők egyedi igényei és speciális szükségletei sem. A Hivatalom vizsgálati tapasztalatai, a szakemberek és a szociális ellátórendszer munkatársainak jelzései alapján az autista személyek vonatkozásában az egyre növekvő számú és súlyosabb állapotú érintetti kör megjelenése figyelhető meg már évek óta. *Különösen nehéz helyzetben vannak azok a 16-18 életév körüli autizmussal élő érintettek és családjaik, akik a 18. életévüket még nem töltötték be, a tanulói jogviszony megszűntével azonban a kapcsolódó bentlakásos ellátásuk is megszűnik.* Így a változtatásokra különösen érzékeny autizmussal élő érintettek számára a hosszú várólistákkal rendelkező, kapacitás hiánnyal küzdő ellátórendszerben kell rövid időn belül olyan ellátást találniuk, amely egyedi állapotukra is figyelemmel valamennyi alapvető és az életkori sajátosságaikhoz is igazodó szükségletükre (oktatás, fejlesztés, habilitáció, rehabilitáció, foglalkoztatás, közösségi és családi élet) is reagál.

Amint a hozzám forduló édesanya helyzete is mutatja, ezek a családok számos esetben a megkeresett bentlakásos intézmények elutasító döntéseivel szembesülnek a hosszú várólistákra, az autizmus-specifikus személyi és tárgyi feltételek hiányára való hivatkozással. Az elutasítás miatt a szülők gyakran abba a helyzetbe kerülnek, hogy a 24 órás felügyeletet igénylő gyermekük ellátását úgy biztosítsák, valamint úgy gondoskodjanak a velük egy háztartásban élő gyermekeikről, esetleg más hozzátartozóról is, hogy mindeközben a család fenntartásához szükséges kereső állásuk is fennmaradjon. Ilyen kényszerű helyzetben – tehát az adekvát, szakmailag is megfelelő ellátások, és támogató szolgáltatások híján – a szülők számos esetben olyan, a család lakóhelyétől akár több száz kilométerre lévő bentlakásos intézményben kénytelenek elhelyezni a gyermeküket, ahol számukra az autizmus-specifikus ellátás nem megoldott. Ugyancsak kényszermegoldás, ahogy a jelen ügyben is történt, hogy egyéb segítség hiányában, végső elkeseredésében a szülő a *gyermeke védelembe vételét* kérelmezte a gyámhatóságtól, illetve a családtól távol élő rokonoknál *lakcímbjelentés* tett a megfelelő ellátás biztosítása érdekében.

Fontos hangsúlyoznom ugyanakkor, amint azt több korábbi ombudsmani jelentés¹⁹ is rögzítette, hogy a bentlakásos intézményi lét ugyan számos esetben megoldást jelent a rászoruló személyek hétköznapi élete tekintetében, azonban olyan kiszolgáltatott helyzet is, amelyben több a Hivatalomhoz érkező, a bentlakásos szociális intézményekben tapasztalt ellátási körülményeket sérelmező panaszbeadvány alapján vizsgált, és kifogásolt tény elfogadhatatlan. *Ezt igazolja a fogyatékos személyek jogait illetően bekövetkezett paradigmaváltás is, amely a nagy létszámú bentlakásos intézményi férőhelyek kiváltási folyamatát is elindította hazánkban. A kiváltási folyamat kapcsán olyan közösségi alapú támogatási és szolgáltatási központoknak/gyűrűknek kell elérhetővé válniuk, amelyek alapján a fogyatékos személyek élete nem a bentlakásos intézményekre korlátozódik, hanem az őket körülvevő befogadó és elfogadó közösség tevékeny résztvevői lehessenek.*

A CRPD 9. cikke értelmében a fogyatékos-sággal élő személyek *önálló életvitelének és az élet valamennyi területén történő teljes körű részvételének lehetővé tétele érdekében a részes államok megfelelő intézkedéseket tesznek, hogy másokkal azonos alapon biztosítsák a fogyatékos-sággal élő személyek számára a fizikai környezethez, a közlekedéshez, az információhoz és kommunikációhoz való hozzáférést. Ugyancsak ideértve az információs és kommunikációs technológiákat és rendszereket, valamint más, nyilvánosan hozzáférhető vagy rendelkezésre álló lehetőségekhez és szolgáltatásokhoz való hozzáférést, mind városi, mind vidéki területeken.*

---

¹⁹ AJB 1195/2017, AJB 261/2020, AJB 816/2021. számú jelentések

Az ENSZ Fogyatékosügyei Bizottsága 2014 májusában bocsátotta ki az Egyezmény 9. cikkéhez (Hozzáférhetőség) fűzött Általános megjegyzését.²⁰ Ez leszögezi, hogy *az egyenlő esélyű hozzáférés a fogyatékos személyek számára az önálló életvitel és annak feltétele, hogy a társadalom teljes, valamint egyenértékű tagjai lehessenek.*²¹

Mindezek megvalósításáról rendelkezik az Országos Fogyatékosügyei Program (a továbbiakban: OFP) és Intézkedési terve, valamint az Intézményi férőhelyek kiváltásáról szóló hosszú távú koncepció²² is.

Az OFP 7.2. pontja értelmében a fogyatékos személyek lakhatásával kapcsolatos döntések és programok tervezése és végrehajtása során különös súllyal kell figyelembe venni az önrendelkezés és a társadalmi integráció alapelvét. Az erről szóló kormányzati stratégia alapján *folytatni szükséges a fogyatékos személyek számára ápolást-gondozást nyújtó szociális intézményi férőhelyek kiváltását. Ezzel párhuzamosan fontos fejlesztési irány a támogatott lakhatás elterjesztését szolgáló fejlesztések indítása. Az otthonmaradás elősegítése érdekében bővíteni szükséges az önálló életvitelt elősegítő szociális alapszolgáltatások, és a lakóhelyhez közeli szolgáltatások körét. Át kell tekinteni a lakások és a lakókörnyezet akadálymentesítésének támogatási rendszerét.*

Az Intézkedési Terv kapcsolódó 5.5. pontja szerint folytatni kell az intézményi férőhely-kiváltást; *a megfelelő minőségű végrehajtása érdekében fejleszteni kell a közösségi alapú szolgáltatásokat.* Biztosítani kell a fejlesztő foglalkoztatásban, rehabilitációs foglalkoztatásban való részvétel lehetőségét.

Szeretném ugyanakkor felhívni a figyelmet az CRPD Bizottság 2020 szeptemberében közzétett vizsgálati jelentésére.²³ A Bizottság a jelentésében önálló életvitelhez való jog kapcsán megállapította, hogy Magyarországon a szociális ellátórendszer jelenlegi gyakorlata szerint a fogyatékos személyek – a korlátozottan hozzáférhető akadálymentesített lakhatási lehetőségek, az inkluzív oktatás területén történő lassú előrehaladás, a korlátozott közlekedési és nyílt munkaerő-piaci foglalkoztatási lehetőségek, illetve az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés elégtelensége miatt – bentlakásos intézményekbe kerülnek. *A nagy létszámú intézmények leépítését célzó kitagolás folyamata (29 intézményből 2592 fogyatékossgal élő személyt költöztetnek ki) nem számolja fel az intézményi környezet főbb jellemzőit, az újonnan létrejövő úgynevezett 12 fős „támogatott lakhatások” továbbra is a bentlakásos intézmények vezetőinek és dolgozóinak ellenőrzése és irányítása alatt állnak. A nagy létszámú intézmények az új „támogatott lakhatások” működtetői maradnak. A fogyatékossgal élő személyeknek nincs beleszólásuk abba, hogy hová szeretnének költözni. A kiköltözött lakók naponta visszatérnek a nagy intézményekbe, hogy részt vegyenek védett foglalkoztatásban, ételt kapjanak, egészségügyi szolgáltatásokhoz jussanak, és többé-kevésbé bekapcsolódjanak különböző szabadidős tevékenységekbe. Az önrendelkezés hiánya és a magánélet korlátozása az állami fenntartású támogatott lakhatások közös jellemzője.*²⁴

---

²⁰ http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD/C/GC/2&Lang=en (letöltés 2021.04.14.) [General comment no. 2.(2014)]

²¹ General comment no2 (2014) I.1. A fizikai környezethez, közlekedéshez, információhoz és kommunikációhoz – beleértve az információs és kommunikációs technológiákat és rendszereket – a nyilvánosság számára nyitva és rendelkezésre álló létesítményekhez és szolgáltatásokhoz való hozzáférhetőség hiányában a fogyatékossgal élő személyek nem egyenlő esélyekkel vehetnek részt a társadalmi életben.

²² A fogyatékossgal élő személyek számára ápolást-gondozást nyújtó szociális intézményi férőhelyek kiváltásáról szóló 2019-2036. évekre vonatkozó hosszú távú koncepcióról szóló 1295/2019. (V. 27.) Korm. határozat

²³ Az ENSZ Fogyatékossgal Élő Személyek Jogainak Bizottsága 2019. január 21. és február 1. között helyszíni vizsgálatot folytatott Magyarországon.

²⁴ A jelentés elérhető:

https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD%2FC%2FHUN%2FIR%2FI&Lang=en

A fentiek alapján megállapítom, hogy azon támogató és közösségi alapú szolgáltatások hiánya, amelyek a nagylétszámú intézményi elhelyezéssel szemben garantálják, hogy a magas támogatási szükségletű autizmussal élő fogyatékos személyek is családi környezetben nőhessenek fel, illetve a közvetlen lakókörnyezetük tevékeny résztvevői lehessenek, az érintett személyek vonatkozásában a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való joggal, az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékossgal élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével összefüggésben visszásságot okoz, továbbá nem felel meg a CRPD 4. cikkéből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeknek sem.

6. Összegzés

Beadványozó édesanya 2021 őszén 18 évvé váló, *magas támogatási szükségletű középsúlyos értelmi fogyatékos és autista* fia bentlakásos intézményi ellátásával kapcsolatban, nehéz helyzetükben kérte az ombudsman átfogó vizsgálatát. A Komárom-Esztergom megyében élő, három gyermeket nevelő édesanya munkája mellett és a közösségi támogató szolgálatok elérhetősége hiányában nem tudta ellátni fia 24 órás felügyeletét; a család lakóhelye közelében pedig nem található olyan gyógypedagógiai intézmény, amely a gyermek állapotának megfelelő fejlesztő ellátást biztosította volna. A szakértői bizottság így egy, a gyermek és családja lakóhelyétől 180 kilométerre található Heves megyei köznevelési intézményt jelölt ki Gyöngyösön a sajátos nevelési igényű gyermek számára a 2015/2016. tanévtől. A gyermek tankötelezettségének megszűnésére hivatkozással a gyöngyösi intézménynél panaszos fiának szociális gondozóházi ellátása is megszűnt. Panaszos édesanya több éven keresztül kereste a megfelelő bentlakásos intézményt gyermekének, kérelmeit – döntéseikben jogsértő módon a jogorvoslatra való tájékoztatás nélkül – azonban sorra visszautasították a megkeresett intézmények, többek között a többéves várólistákra, a gyermek állapotának megfelelő ellátási körülmények hiányára való hivatkozással. Hosszas utánajárást követően Baranya megyében sikerült bentlakásos intézményi férőhelyet találniuk azzal a feltétellel, hogy a gyermek tankötelezettségét meghosszabbítsák, fejlesztő nevelés-oktatásban részesüljön és rendelkezzen Baranya megyei laccímmel. A fiú jelenleg a bolyi intézmény lakója, személyre szabott ellátása mindaddig megoldott, amíg tankötelezettségét az illetékes szakértői bizottság meghosszabbítja és érvényes Baranya megyei laccímmel rendelkezik.

Amint azt már az AJB-747/2020. számú jelentésben megállapítottam, a gyógypedagógiai intézmények esetében az országos, illetve több megyére, vagy a főváros teljes területére kiterjedő ellátási körzetek felállítása odavezet, hogy a lakóközösségükben élő többi személytől eltérő módon biztosítható csak a sajátos nevelési igényű tanulóknak az állapotukhoz igazodó oktatáshoz való hozzájutás, megsértve ezzel az esélyegyenlőség alkotmányos alapelvét, az érintettek oktatáshoz való jogát, valamint a CRPD-ből fakadó nemzetközi kötelezettségeket.

A nagylétszámú intézmények létjogosultsága a múlté: minden fogyatékos személy alapvető joga és jogos érdeke az önálló életvitel, a közösségi életben való aktív részvétel. A CRPD, valamint a Fot. felelősségrendszer is ezt támasztja alá, amikor állami kötelezettségként rögzítik azon szolgáltatások egyenlő esélyű hozzáférését, amelyek a fogyatékos személyek számára alternatívát jelentenek a „zárt” intézményi léttel szemben.

Számos korábbi ombudsmani vizsgálat, panaszbeadvány és a jelen ügy is mutatja, hogy az intézményi férőhely kiváltás folyamata, valamint a támogató és közösségi alapú szolgáltatások megszervezése, fejlesztése aktuális és sürgető feladat. Mindezt az OFP, az ehhez kapcsolódó Intézkedési terv és a Kiváltási Konceptió is tartalmazza, rögzítve a végrehajtandó feladatokat. Amint azt a CRPD Bizottság 2020. évi jelentésében is rögzítette,

figyelemmel kell lenni ugyanakkor arra, hogy a nagylétszámú intézményi férőhelyek kiváltása a „zárt” intézményi léttel szemben valós alternatívát kell, hogy jelentsen az érintett fogyatékos személyek számára az önálló életvitel és a közösségi részvétel tekintetében.

7. Intézkedéseim

A jelentésben feltárt alapvető jogokkal összefüggő visszasságok orvoslása, illetve jövőbeni bekövetkezésük lehetőségének a megelőzése érdekében

1. fenntartom az AJB-747/2020. számú jelentésben az Ajbt. 37. § -a alapján tett az *emberi erőforrások miniszterének megfogalmazott ajánlásomat*, amely szerint javaslom, hogy fontolja meg a külön nevelésre jogosult sajátos nevelési igényű tanulók oktatását biztosító köznevelési intézmények olyan felvételi körzetét meghatározó szabályok megalkotásának kezdeményezését, amely igazodik az érintettek tényleges, szűkebb lakókörnyezetéhez;
2. az Ajbt. 31. § -a alapján felkérem a *SZGYF főigazgatóját*, hogy
  - a) továbbra is támogassa az egyes intézmények kezdeményezéseit és részvételét az intézményi férőhely-kiváltási stratégiában, különös tekintettel a magas támogatási szükségletű autizmussal élő személyek ellátása megszervezésére, és figyelemmel az ENSZ Fogyatékosággal Élő Személyek Jogai Bizottságának 2020 szeptemberében közzétett vizsgálati jelentésére;
  - b) gondoskodjon arról, hogy a fenntartásába tartozó intézmények vezetői az eljárásuk során a vonatkozó jogszabályi előírások betartásával járjanak el, kiemelt figyelemmel a döntéseikkel szemben érvényesítendő *jogorvoslati jogról való tájékoztatásra*.

Budapest, 2021. az elektronikus dátumbélyegző szerint

Dr. Kozma Ákos

1. számú melléklet

Ellátás típusa	Engedélyezett	Betöltött	Várakozók	Kérelmezők
Fogyatékos személyek otthona	3325	3101	621	131
Fogyatékos személyek rehabilitációs intézménye	82	50	9	4
Fogyatékos személyek rehabilitációs célú lakóotthona	8	7	0	
Fogyatékos személyek ápoló-gondozó célú lakóotthona	121	120	8	1
Fogyatékos személyek gondozóháza	35	27	6	6
Támogatott lakhatás fogyatékos személyek részére	44	41	11	2